

Pannó a gyárban

Egy közösségi képzőművészeti alkotás megszületése önmagában is ünnep. Különösen az, ha munkáskörnyezet gazdagodik vele, s értéke még inkább növekszik akkor, ha egyesített munkás-művész kapcsolat termékenyítette, s bábkodott fölötté. Ezért is érdemel Zombori Lászlónak a Szegedi Ruhagyár ebédjében felavatott pannója a szokásosnál néhány gondolattal többet. Hisz egy városi akciószorozat tanulságokkal szolgáló, további lépésekre serkentő első eredménye.

1.

A közművelődés egyre inkább közügy. Az utóbbi években társadalmunk műveltségéül való törődés dolgaink homlokterébe került. Ma már törvény foglalta ismeri el rangját, fontosságát. S tartalmát már nemcsak olvasuk és értelmezzük, hanem gyakoroljuk is több-kevesebb sikerrel, keresünk, kutatunk, kísérletezünk újabb és újabb, mind eredményesebb módszerek, formák után. A törvényt megfogalmazza, a társadalom elvárja a művésztől, hogy e társadalomban élve, e társadalom mecénási gvallériáját élvezve mindinkább hűségesen tükrözzék mindennapjaink eredményeit, örömeit, gondjait. Elvárja a művésztől, hogy mind nagyobb teret kapjon alkotásainak társadalmunk vezető osztályának, a munkásosztálynak élete. A törvényt megfogalmazza, s tudjuk, hogy a köz művelődése, műveltségének, izlésének fokozása óriási társadalmi feladat. E két dolog azonban nem futhat két vágyon. Egymástól függetlenül se az alkotóművész munkáskörnyezete nem lesz hiteles, s a közönység sem lesz műveltebb önmagától. A tévéhíradókból és újságcikkekből legmégmunkás-környezet legfeljebb felszínes vázlat, hiteltelen illusztráció lehet. S a munkások gyakori zsörtölődése egy-egy újszerű alkotás láttán is hitel nélkül, mint ahogy az a merev elutasítás pánccélja, vagy az értetlen-bántó lándzsadöfés is. Munkás és művész, gyár és művész-kollektíva közös akarata győzheti le a fokot és tudati lajtortját.

Tavaly, így év elején adtuk hírt arról, hogy a városi tanács kezdeményezésére néhány szegedi üzem szocialista szerződést kötött képzőművészekkel. A munkának e Janus-arcú foglalatát egyszerre figyelte a munkások tömegeire, az alkotóművészekre. Célja is kétirányú: a gyárakhoz kötődő képzőművészek megfordulva az üzemcsarnokokban, brigádgyűléseken, vállalati ünnepségeken, tárlatot vezetve, kiállítás rendezve, előadásokat tartva és alkotásokkal gazdagítva a munkahelyet, alakítani, formálni igyekszik a munkáskollektívát, művészeti ismeretekkel

gazdagítja őket, formálja környezetüket. Ugyanakkor maga is új, számára eddig ismeretlen élménnyel töltődik fel, művészete megtermékenyülhet részint egy ismeretlen világ újfajta vizualitásával, részint személyes ismeretségeket kötvé, a munkások örömeinek, gondjainak személyes és élményközeli megismerésével tartalmilag is gazdagodhat művészeté.

Egy év nem nagy idő, kísérletnek is nevezhetnénk. Néhány kiállítás, tárlatvezetés, műteremtárgyalás, előadás és beszélgetés mellett az első, városszerte is figyelemre méltó eseménye ennek az akciónak Zombori háromrészes pannójának felavatása volt.

2.

Zombori László háromrészes, lemezre festett nagyméretű temperaképet készített a ruhagyár ebédjébe. E nagy igényű kompozíció első pillantásra is bizonyítja, hogy az elmúlt évben Zombori nem felületes szemlélként fordult meg a ruhagyár üzemcsarnokaiban, műhelyeiben, s nemcsak a gyári környezet külsőleges jegyét alkotta képé. A háromrészes pannó két szélső képe keretbe foglalja a középső, nagyobb méretű részt. E keret a gyári környezet: a bal oldali a szabászatba vezet a nézőt, míg a jobb oldali a varrodarészt jeleníti meg. Mindkét részlet geometrikus elemekből építkezik, precízen, pedánsan, követve a termelés logikájának szigorú szabályait, idézve a környezet elemeinek szükségzerű láncolatát, s színeinek hideg-kék és sűrű árnyalataival ennek a gyári környezetnek lombik-voltát is.

Az általuk közrefogott középső rész viszont az emberi élet logikái során, állomásain vezet végig bennünket. A ruhagyár dolgozóinak nagy többsége nő. Így a kép a nő életének stációt jeleníti meg, a felnötté éréstől a szerelmen, házasságon, gyermek-

váráson, gyerekszületésen, a családon és a munkán át a békés öregkorig, a nemzedékváltásig. E belső részeknek is van szinte jelképes időzjel-motívuma, az indulásnál egy felroppanó madarat festett Zombori László, mely madár a képsor végén a székben ülő idős asszony kezében-öleiben pihen meg. A festő az alakok csoportjainak horizontális és vertikális ritmusával és a meleg színek harmonikus akkordjaival festőleg is izgalmas feladatot oldott meg. A fő motívumként ábrázolt figurák előtt-mellett megjelenik néhány szegedi és gyári motívum is.

Biztos vagyok benne, hogy ez a fajta elbeszélő jellegű, ugyanakkor jelképes, de nagyon is valóság élményekből és elemekből táplálkozó kifejezőmód a legalkalmasabb arra, hogy híveket szerezzen a képzőművészetnek a munkások sorából. Zombori Lászlónak e mű saját alkotói pályáján is jelentős és fontos állomás, mert igényes szintézis.

3.

Felmerülhet a kérdés, mit várhatunk ettől a „fehér holló”-alkotástól, miért jelentős eredmény? Eredmény, mert a ruhagyár dolgozóit valamilyen napon találkozhatnak vele. Magukéknak érzik, mert róliuk szól. Mert nemcsak ebédelnek ebben a teremben, hanem itt rendezik politikai és társadalmi ünnepeiket. Mert nemcsak szebb ez a nagy fal a pannó által, de új tartalmat is kap tőle minden elhangzó szó. Nemcsak hitelt és keretet teremt az eseményeknek, de önmagában is gondolatokat ébreszt, esztétikumot jelent, szép perceké teszi a zakatoló gépek közül feljövő embereknek az itt töltött időt. S egy kicsit szellemi követ is, példája társadalmi erőfeszítéseinknek azon külföldi megrendelők szemében, akik tárgyalásaik, üzletkötéseik során itt ebédelnek.

A ruhagyár és Zombori László erre az évre is megkötötte a szocialista szerződést. Most már valóban elmondhatják a ruhagyáriak: „A mi pannónk, a mi festőnk festette.”

TANDI LAJOS

Petri Csathó Ferenc

Szerelem

Ezen a világvégi műtőasztalon ebben a félig tetszhalálban nem hallok mást csak a lélegzeted
Suhog fölöttem mint az angyal
[szárnycsapása]

Hóesés

Egy hete szülni ment a nő
Hóesést álmodsz éjszakánként
és benne Józsefet
kinek lassan fehér szakáll a nő

Petrőczy Éva

Hármashangzat

Szerető harag érlett meg végre,
még szép időmben,
asszonyi sorsra,
méltó, fegyelmet tűrő menedékre.

Megkívánt szentje vérebe mártja
kezet a síró, hétfátyoltáncos
balga Salomé —
távolodik a lehúzó, lázas
tegnapi téboly,
s fájdalmaiban felnövekedvén

bölcs játszótársam,
hívlak béklyótlán,
ritka örömré.

Kandi Heródesek
közé szorítva,
véges köznap kegyelemnek
ennyi elég.

Húsz év múltán...

A gondolatok szárnyán visszatekinteni a múltba, azokra a mozgalmas időkre, jóleső érzés. Még ma is úgy cikáznak emlékeim ezekről a napokról, mint a színes kaleidoszkóp, melyben több volt a sötét, mint a világos szín. 1956 ősze mementóként állt előttünk a maga fájdalmas tanulságaival — amikor az egész szocializmushoz hű társadalom egy emberként azt kívánta: soha többé ilyet!

A kibontakozás nehéz volt. Mindenki azt várta: hogyan tovább? Szenvedélyek, nézetek, politikai felfogások csaptak össze, mígnem a párt megmaradt, egészségesen gondolkodó vezetői álljt parancsoltak a káosznak.

Tulajdonképpen 1956. november 4-e volt az az időpont, amikor Kádár János elvtárs és a köréje tömörült politikai vezetők szolnoki felhívása megadta a jelet a munka és a harc megindítására. A szó jól felfogott értelmében meg kellett tisztítani ezt az országot a zűrzavartól, az abban lappangó káros politikai nézetektől, melyek ebben az időben terheltek az emberek gondolkodását. A történelmi szükség-szerűség megkövetelte ezt az erélyt, a kemény kezet.

Ma már — több mint két évtized múltán — akadnak olyanok, akik az októberi, valamint az azutáni eseményeket szemlélve, egyszerűen meg nem történtnek szeretnék nyilvánítani. Ezekkel a nézetekkel nem érhetnek egyet azok az emberek, akik küzdelmes, nehéz harcot vívtak azért, hogy sorainkba még egyszer ne vessen úszkót az árulás.

Nem engedheti meg ezt a sok-sok hősi halottunk emléke sem, akik életüket áldozták a politikai fertő megakadályozásáért. Nem feladatunk ezeknek a nehéz napoknak történelmi igazságkeresése, de feltétlenül időse, rú idézni azt, amit Kádár János elvtárs az 1957. június 27—29-i országos pártértekezleten mondott, Gorkij egyik tézisére hi-

vatkozva: „... az osztályharcban, a proletáriátus harcában az elenséget — ha nem teszi le a fegyvert — meg kell semmisíteni!” Ilyen célok érdekében hozták létre annak idején a munkásörseget. Az ország egészségesen gondolkodó társadalmi követelése abban az időben egy ilyen fegyveres testület létrehozását. És ez megtörtént. A magyar nép történelmében példátlan volt ez az eddigiek során. Fegyvert kaptak a kezükbe azok a munkások, parasztok, és értelmiségiek, akik közvetlenül a munkaadóknál, az eke szárvánánál, az íróasztalnál vagy a tanári katedrán álltak illetve dolgoztak. Méretlenül fontos jelenség volt ez abban az időben. Hallatlanul nagy volt a forradalmi lelkesedés ezekben az embereken. Égett mindenki a tettekészség, amin nem is lehetett csodálkozni. Szinte leolvastam az elvtársak arcáról a kérdést: „hogyan tudunk idáig el-

jutni?” Ha kell, fegyverrel, harccal kell megtorolni ezt a gyalázatot. Igen, ez a nézet uralkodott az országban, de így gondolkodtak Szegeden is. Ilyen politikai előzmények hatására Szegeden is megindult a munkásörsegek szervezése.

1957 februárjában kaptam a megbízást hivatalosan a párt városi vezetésétől az egység megalkotására. Öszintén szólva, a személyi állomány megszervezése és alegységekre való tömörítése nem okozott számomra különösebb problémát, bőven állt rendelkezésre parancsnoki káder, akik az idők szavát megért-

ve, szinte órákon belül felállították az alegységeinket, a központi irányelveknek megfelelően. Igen jó volt az egységek összetétele, kormegoszlása. Szerencsésen ötvöződött az öregek és a fiatalok, vagy ahogy akkor sokszor mondtuk, a magyar munkásmozgalom első és második generációja.

Egyik a másikat egészítette ki tapasztalatban, forradalmi lendületben. A fiatalok lelkes találmányosságával hatalmas energia szabadult fel, melyet a katonai fegyelm keretében nagyszerűen fel tudunk használni a nagy cél érdekében. Még ma is a tisztelet legmagasabb fokán tudok visszaemlékezni ezekre az idős veteránokra, akik korukat meghazudtoló erővel, lelkesedéssel sajátították el az ő számukra már bizony abban az időben is magas szinten álló katonai tudományokat.

Már sokszor és sok helyen megtettem és kijelenttem, amit most is megteszek és leírok: büszke vagyok arra, hogy ezeknek az embereknek lehettem valaha a parancsnoka. De úgy gondolom, hogy ezt megtehettük az akkori parancsnoktársaim nevében is, Bizony, mi abban az időben hozzájuk képest „tejfölös szájú legények” voltunk, és mégis elfogadtak minket, mert érezték, hogy mi az ő neveltjeik vagyunk, mert tudták, hogy mi már olyan katonai képzettséggel rendelkezünk, amely az ő forradalmi lelkesedésükkel egészül ki igazán.

Mi, az akkori fiatalok, akik a Magyar Népköztársaság különböző fegyveres testületeinek megalakításában és munkájában részt vettünk, sokszor érthetetlenül álltunk ezek előtt az emberek előtt, akik a katonai terminológia fokozatosságait mellőzve, szinte órák alatt tanultak meg olyan fogalmakat, melyeket mi, mint tisztek, más csapattesteknél napokig oktattunk a sorkatonáknak.

Ezek a sorok a munkásörsegek ünnepi évfordulójára íródtak, de kimondhatatlanul felemelő érzés, hogy mi, akik még visszatérhetünk az eddig megtett útra, emelt fővel állhatunk a társadalom színe előtt. Amivel annak idején megbíztak bennünket, azt becsülettel végrehajtottuk.

KELEMEN SÁNDOR,
a Szegedi Munkásörsegek
nyugalmozott parancsnoka